

Вікторія Анатоліївна ХРОМЕЦЬ,
кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри психології,
Українська євангельська теологічна семінарія
E-mail: vk.khromets@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3883-5666

ГРУНЯ СУХАРЄВА: НЕВІДОМА ПОСТАТЬ ДИТЯЧОЇ ПСИХІАТРІЇ ТА ПЕРШОВІДКРИВАЧКА АУТИЗМУ

Анотація. Вступ. Історія медицини тривалий час ігнорувала внесок видатної вченої Груні Сухарєвої, чий праці заклали фундамент сучасної дитячої психіатрії. Попри те, що перші клінічні описи аутизму були опубліковані нею ще у 1925 році, світове визнання десятиліттями належало Лео Каннеру та Хансу Аспергеру. Стаття присвячена відновленню історичної справедливості та аналізу наукового спадку київської та харківської школи психіатрії, представницею якої була Сухарєва. У роботі розглядається її життєвий шлях та інтелектуальна відвага в описі станів, які на той час помилково класифікували як дитячу шизофренію.

Мета роботи. Головною метою дослідження є дескриптивний аналіз наукового доробку Груні Сухарєвої в контексті формування концепції спектра аутизму. Робота спрямована на висвітлення пріоритетності її відкриттів, аналіз методологічних підходів вченої до діагностики психопатій у дітей та порівняння її описів «аутистичної психопатії» з сучасними діагностичними критеріями (DSM-5, ICD-11).

Наукова новизна. У статті вперше детально систематизовано докази того, що Сухарєва описала ключові ознаки аутизму за 20 років до західних колег, використовуючи феноменологічний підхід. Наукова новизна полягає у висвітленні того, як соціополітичні умови та мовний бар'єр призвели до «забуття» її праць у світовій науці. Автор підкреслює унікальність її погляду на дитячу психіку як на систему, що розвивається, а не просто зменшену копію дорослої, що стало революційним кроком для медицини ХХ століття.

Висновки. Дослідження підтверджує, що Груня Сухарєва є справжньою першовідкривачкою аутизму. Її клінічні спостереження відрізнялися глибиною та гуманізмом, а запропоновані методи лікування випереджали свій час. Відновлення імені Сухарєвої у науковому дискурсі не лише відновлює етичний баланс, а й дозволяє краще зрозуміти генезис вітчизняної психіатричної школи. Визнання її ролі є важливим кроком для сучасної дитячої психології та медицини в цілому.

Ключові слова: Груня Сухарєва, дитяча психіатрія, аутизм, розлади аутистичного спектра, історія медицини, жіночий аутизм, камуфлювання, першовідкривачка.

Viktoriia Anatoliivna KHROMETTS,
Candidate of Sciences in Public Administration,
Senior Lecturer at the Department of Psychology,
Ukrainian Evangelical Theological Seminary
E-mail: vk.khromets@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3883-5666

GRUNYA SUKHAREVA: THE UNKNOWN FIGURE OF CHILD PSYCHIATRY AND THE PIONEER OF AUTISM RESEARCH

Abstract. Introduction. The history of medicine has long overlooked the contributions of the eminent scientist Grunya Sukhareva, whose works laid the foundation for modern child psychiatry. Although her first clinical descriptions of autism were published as early as 1925, global recognition was for decades attributed almost exclusively to Leo Kanner and Hans Asperger. This article is dedicated to restoring historical justice and analyzing the scientific legacy of the Kyiv and Kharkiv schools of psychiatry, which Sukhareva represented. The work examines her life journey and intellectual courage in describing conditions that, at the time, were erroneously classified as childhood schizophrenia.

Purpose. The primary objective of this study is a descriptive analysis of Grunya Sukhareva's scientific output within the context of the formation of the autism spectrum concept. The work aims to highlight the priority of her discoveries, analyze her methodological approaches to the diagnosis of psychopathies in children, and compare her descriptions of «autistic psychopathy» with modern diagnostic criteria (DSM-5, ICD-11).

Scientific novelty. For the first time, this article systematically organizes evidence demonstrating that Sukhareva described the key features of autism 20 years before her Western colleagues by utilizing a phenomenological approach. The scientific novelty lies in highlighting how socio-political conditions and the language barrier led to the «oblivion» of her works in global science. The author emphasizes her unique perspective on the child's psyche as a developing system, rather than a mere miniature version of an adult's, which was a revolutionary step for 20th-century medicine.

Conclusions. The research confirms that Grunya Sukhareva is the true pioneer of autism research. Her clinical observations were distinguished by their depth and humanism, and the treatment methods she proposed were far ahead of their time. Reinstating Sukhareva's name in the scientific discourse not only restores ethical balance but also allows for a deeper understanding of the genesis of the national psychiatric school. Recognizing her role is an essential step for modern child psychology and medicine as a whole.

Key words: Grunya Sukhareva, child psychiatry, autism, autism spectrum disorders, history of medicine, female autism, camouflaging, first discoverer.

Вступ. Історія науки рясніє прикладами несправедливо забутих імен, чиї відкриття були привласнені іншими або залишилися поза увагою наукової спільноти через різноманітні обставини. Одним із найбільш разючих прикладів такої історичної несправедливості є доля наукової спадщини Груні Юхимівни Сухаревої (1891–1981) – видатної української та радянської дитячої психіатрині, яка зробила фундаментальний внесок у розуміння того, що сьогодні називають розладами аутистичного спектру (РАС).

Протягом десятиліть першовідкривачами аутизму вважалися американський психіатр Лео Каннер, який у 1943 році опублікував опис 11 дітей з «раннім дитячим аутизмом», та австрійський педіатр Ганс Аспергер, який у 1944 році описав випадки «аутистичної психопатії» у дітей [1]. Їхні імена стали синонімами раннього вивчення аутизму, а термін «синдром Аспергера» тривалий час використовувався в діагностичній практиці. Однак лише наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття світова наукова спільнота почала усвідомлювати, що перше детальне клінічне описання дітей з аутистичними рисами було зроблено набагато раніше – у 1925 році київською лікаркою Грунею Сухаревою [2; 3].

Проблема об'єктивного висвітлення історії вивчення аутизму має не лише історико-наукове, а й практичне значення. По-перше, визнання пріоритету Сухаревої дозволяє відновити історичну справедливість та належним чином оцінити внесок вітчизняних учених у світову психіатричну науку. По-друге, детальний аналіз робіт Сухаревої розкриває глибину її клінічного мислення та передбачення багатьох сучасних уявлень про РАС, включаючи гендерні особливості прояву аутизму та феномен «камуфлювання» [4; 5]. По-третє, розуміння причин тривалого невизнання робіт Сухаревої допомагає усвідомити роль геополітичних, мовних та ідеологічних бар'єрів у розвитку наукового знання.

Актуальність дослідження зумовлена також тим, що сьогодні, в умовах зростання діагностованих випадків РАС (згідно з даними CDC, у США станом на 2023 рік поширеність становить 1:36 дітей) [6], критично важливо мати точне розуміння історії вивчення цього стану. Це особливо важливо для розвитку диференційованих підходів до діагностики та підтримки осіб з аутизмом, враховуючи індивідуальні та гендерні особливості прояву РАС, які Сухарева описала майже століття тому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перевідкриття наукової спадщини Груні Сухаревої розпочалося у 1996 році, коли британська дитяча психіатриня Сула Вольф опублікувала англійський переклад статті Сухаревої 1925 року [7]. Це стало поворотним моментом у визнанні її внеску, хоча повноцінна інтеграція робіт Сухаревої у світову наукову дискусію почалася лише в ХХІ столітті.

Важливий внесок у вивчення спадщини Сухаревої зробили дослідники І. Мануїленко та Ф. Л. Реймонд, які у 2015 році опублікували статтю «Сухарева – раніше за Аспергера та Каннера» [2]. У цій роботі автори детально проаналізували оригінальні публікації Сухаревої та порівняли їх з діагностичними критеріями DSM-5, продемонструвавши вражаючу відповідність описів Сухаревої сучасним уявленням про РАС. Автори наголошують, що Сухарева не лише описала ключові симптоми аутизму, але й висунула гіпотезу про нейробіологічну природу цього стану, вказуючи на залучення мозочка, базальних гангліїв та лобових часток [2, с. 300].

Біографічний та історичний контекст життя і творчості Сухаревої детально висвітлено у роботі Дж. Морган (2021) «Новаторська, надзвичайна та прониклива: життя Груні Юхимівни

Сухаревої та її внесок у концептуалізацію аутизму та шизофренії». [8]. Дж. Морган аналізує не лише наукові досягнення Сухаревої, але й складні обставини її життя, включаючи ідеологічні переслідування у сталінську епоху, коли вона була засуджена за «антимарксистські погляди». Це дослідження розкриває причини обмеженого поширення робіт Сухаревої на Заході та пояснює, чому її внесок залишався невизнаним протягом десятиліть.

Особливо цінним для сучасної науки є дослідження гендерних аспектів аутизму у роботах Сухаревої. Е. Д. Рамірес-Марін, Х. О. Морено та А. Маркес-Карбонелл у статті «Жіночий аутизм: новаторський опис Груні Сухаревої, переосмислений у світлі DSM-5-TR та концепції камуфляжу» (2024) [4] проаналізували публікацію Сухаревої 1927 року про п'ять дівчаток з аутистичними рисами. Автори продемонстрували, що Сухарева вже тоді помітила те, що сьогодні називають «камуфлюванням» або «маскуванням» аутистичних симптомів у дівчаток – феномен, який активно досліджується лише в останні роки [4, с. 3].

А. Позар та П. Вісконті у 2017 році опублікували тріб'ют-статтю «Данина шани Груні Юхимівни Сухаревій – жінці, яка першою описала дитячий аутизм» [9], у якій систематизували основні внески Сухаревої та закликали до більшого визнання її ролі у розвитку уявлень про аутизм. Автори наголошують, що опис Сухаревої включав навіть сенсорні атипії, які були офіційно включені до діагностичних критеріїв РАС лише у DSM-5 (2013) [9, с. 300].

У 2024 році бразильські дослідники К. М. Поцці та К. Е. Б. Кайшета опублікували статтю «Повернення до історії аутизму до Каннера та Аспергера: данина шани Груні Сухаревій» [10], у якій детально проаналізували клінічні описи шести хлопчиків із праці Сухаревої 1925 року. Автори підкреслюють точність та сучасність її описів, включаючи емоційну площинність, труднощі у соціальній взаємодії, обмежені інтереси та моторні особливості [10].

Новітні дослідження 2025 року, зокрема робота А. Позар та інших [11], продовжують актуалізувати спадщину Сухаревої, аналізуючи її внесок не лише у вивчення аутизму, але й у розвиток дитячої психіатрії загалом, включаючи дослідження дитячої шизофренії, синдрому дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ), інтелектуальних порушень.

Мета статті – здійснити комплексний аналіз наукової спадщини Груні Юхимівни Сухаревої у контексті її внеску у формування сучасних уявлень про розлади аутистичного спектру, відновити історичну справедливість щодо визнання її першовідкривачкою аутизму та проаналізувати причини тривалого невизнання її робіт у західній науці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Груня Юхимівна Сухарева народилася 11 листопада 1891 року у Києві, в родині Хаїма Файтелевича та Рахіли Йосипівни Сухаревих [2; 8]. Вона здобула медичну освіту в Київському медичному жіночому інституті (нині – Національний медичний університет імені О. О. Богомольця), який закінчила у 1915 році. Це був час, коли жінки лише починали отримувати доступ до вищої медичної освіти, і той факт, що Сухарева обрала психіатрію – одну з найскладніших медичних спеціальностей – свідчить про її наполегливість та науковий потенціал [8, с. 4].

Початок професійної діяльності Сухаревої припав на складний період в історії України та Росії. З 1915 по 1917 рік вона працювала в епідеміологічному відділі Київського медичного інституту, набуваючи досвіду роботи з інфекційними захворюваннями. З 1917 по 1921 рік Сухарева працювала як ліцензований психіатр у Київській психіатричній лікарні [2, с. 300]. Паралельно, з 1919 року, вона очолювала відділ дефектології при Інституті психічного здоров'я дітей та підлітків у Києві, що стало фундаментом для її подальшої спеціалізації у дитячій психіатрії.

У 1921 році Сухарева переїхала до Москви, де розпочався найбільш плідний період її наукової кар'єри. Вона була призначена на посаду в Психоневрологічному відділенні для дітей, де заснувала інноваційну для того часу психоневрологічну та педагогічну санаторну школу при Інституті фізичної культури та медичної педології [2, с. 300]. Цей заклад став унікальним науково-практичним центром, де діти з різними психоневрологічними порушеннями отримували не лише медичну допомогу, але й навчалися соціальним та моторним навичкам. Саме в цій школі-санаторії Сухарева проводила клінічні спостереження, які стали основою для її новаторських публікацій [8, с. 5].

Професійний шлях Сухаревої був надзвичайно продуктивним. З 1928 року вона працювала асоційованим професором у Першому московському медичному інституті. З 1933 по 1935 рік

очолювала кафедру психіатрії Харківського університету (Харківський психоневрологічний інститут). У 1935 році Сухарева заснувала факультет дитячої психіатрії в Центральному інституті післядипломної освіти в Москві, який тривалий час залишався провідним центром підготовки дитячих психіатрів у Радянському Союзі [8, с. 6].

Однак життя Сухаревої не обмежувалося лише науковими успіхами. У сталінську епоху вона перебувала у «непевному становищі», була засуджена за «антимарксистські погляди», що значно обмежило її можливості для міжнародної співпраці та публікацій [8, с. 8]. Незважаючи на ідеологічні переслідування, Сухарева продовжувала наукову роботу, опублікувавши протягом життя понад 150 наукових праць, кілька підручників та тритомову збірку «Клінічні лекції з дитячої психіатрії» (1939) [8, с. 7].

Груня Юхимівна Сухарева померла 26 квітня 1981 року у Москві, залишивши по собі величезну наукову спадщину, яка лише десятиліття після її смерті почала отримувати належне міжнародне визнання.

Головним науковим досягненням Груні Сухаревої, яке забезпечило їй місце в історії психіатрії, є перше у світі детальне клінічне описання дітей з аутистичними рисами. У 1925 році вона опублікувала статтю у російському журналі, яку вже через рік, у 1926 році, було перекладено німецькою мовою та опубліковано у престижному журналі «*Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie*» (Науковий журнал психіатрії та неврології) [2, с. 300].

У цій публікації Сухарева представила детальні клінічні описи шести хлопчиків віком від 2 до 14 років, яких вона спостерігала у своїй школі-санаторії. Вона назвала їхній стан «шизоїдними психопатіями в дитячому віці», використовуючи термінологію, прийнятну на той час [2, с. 300]. Важливо зазначити, що Сухарева чітко відокремлювала цей стан від шизофренії, наголошуючи на його вродженому характері та відсутності прогресуючого погіршення, характерного для шизофренії [10, с. 3].

Клінічні описи Сухаревої вражають своєю деталізацією та точністю. Вона використовувала комплексний підхід до обстеження кожної дитини, який включав [10, с. 2–3]:

1. Детальну сімейну історію: опис батьків, дідусів, бабусь, дядьків та тіток, що свідчило про її розуміння спадкової природи цього стану.

2. Фізичне обстеження: включаючи м'язовий тонус, гастроентерологічні проблеми, рівень гемоглобіну, що демонструвало її холістичний підхід до розуміння стану дитини.

3. Неврологічне обстеження: детальний аналіз моторних функцій, координації, лицьової експресії.

4. Психологічне обстеження: спостереження за поведінкою, емоційними реакціями, особливостями мислення та інтересами.

5. Довготривале спостереження: аналіз динаміки стану дітей під час перебування у терапевтичній школі.

Сухарева чітко виділила спільні характеристики, властиві всім описаним нею дітям [10, с. 4]:

Соціальна ізоляція та труднощі у взаємодії: «Усі діти тримаються осторонь від однолітків, важко адаптуються і ніколи не є повністю собою серед інших дітей... Усі ці діти виявляють схильність до самотності та уникнення інших людей з раннього дитинства; вони тримаються осторонь, уникають спільних ігор» [цит. за 5, с. 2].

Емоційні особливості: Сухарева описувала «певну площинність і поверховість емоцій», поєднання нечутливості та надчутливості, емоційної загальмованості та надмірної чутливості, що призводило до емоційних спалахів. Вона використовувала термінологію Блейлера, описуючи це як «спазми та параліч емоцій» [10, с. 5].

Обмежені та стереотипні інтереси: діти виявляли схильність до абстрактного мислення, філософських роздумів, були поглинені специфічними темами, часто незвичайними для їхнього віку.

Моторні особливості: «відсутність лицьової експресії та виразних рухів», знижений постуральний тонус, відсутність модуляції мовлення, незграбність рухів [10, с. 5].

Сенсорні атипії: Сухарева описувала надчутливість до певних стимулів та нечутливість до інших, що відповідає сучасному розумінню сенсорних особливостей при РАС [9, с. 300].

Когнітивні особливості: вона помічала поєднання високого інтелекту з поганою моторною функцією, схильність до схематичного мислення, ригідність у мисленні [11, с. 4].

Пізніше, у своїх роботах, Сухарева замінила термін «шизоїдна психопатія» на «аутична (патологічно-унікаюча) психопатія», використовуючи термін «аутична спрямованість у себе» [2, с. 300]. Це свідчить про еволюцію її розуміння природи цього стану та прагнення до більш точної термінології.

Особливо важливо, що Сухарева не лише описувала симптоми, але й висунула гіпотезу про нейробиологічну основу аутизму. Базуючись на гістопатологічних дослідженнях того часу, вона припустила, що аутизм пов'язаний з «вродженою аномалією» мозочка, базальних гангліїв та лобових часток [2, с. 300]. Сучасні нейровізуалізаційні дослідження підтвердили залучення саме цих структур мозку у патогенез РАС, що підкреслює передбачення Сухаревої.

У 1927 році Сухарева опублікувала німецькою мовою статтю «Особливості шизоїдних психопатій у дівчаток», у якій представила детальні описи п'яти дівчаток віком 12–14 років з аутистичними рисами [4, с. 1]. Ця публікація набула особливого значення у світлі сучасних досліджень гендерних відмінностей у проявах аутизму та феномену «камуфлювання».

Сухарева помітила, що клінічна картина у дівчаток мала певні відмінності порівняно з хлопчиками [5, с. 3]:

1. Менш виражена загальна клінічна картина: симптоми у дівчаток були більш тонкими та менш очевидними.

2. Вища афективна дисрегуляція: дівчатка виявляли більшу емоційну нестабільність порівняно з хлопчиками, що Сухарева пояснювала «більш потужною та мінливою афективністю жіночої психіки» [5, с. 3].

3. Менш ідіосинкратичні інтереси: обмежені інтереси дівчаток були менш специфічними та дивними порівняно з хлопчиками.

4. Кращі експресивні здібності: Сухарева зазначала, що дівчатка мали кращі здібності до експресивного руху, вищу лінгвістичну, художню та мануальну майстерність [4, с. 3].

5. Менша незграбність: моторні дефіцити, включаючи лицьову експресію та виразні рухи, були менш виражені у дівчаток [5, с. 3].

6. Менша «дивакуватість» у соціальних навичках: соціальні труднощі дівчаток були менш помітними для оточуючих [4, с. 3].

Ці спостереження Сухаревої надзвичайно актуальні у світлі сучасних досліджень «жіночого аутизму» та концепції «камуфлювання» (маскування) аутистичних рис. Сучасні дослідження демонструють, що дівчатка та жінки з аутизмом часто використовують компенсаторні стратегії для маскування своїх труднощів, імітуючи соціальну поведінку однолітків, що призводить до пізнішої діагностики або взагалі до пропуску діагнозу [4, с. 2; 12, с. 1].

Е. Д. Рамірес-Марін та колеги (2024) проаналізували описи Сухаревої у світлі сучасних критеріїв DSM-5-TR та концепції камуфлювання, продемонструвавши, що Сухарева фактично описала цей феномен майже століття тому, хоча і не використовувала цей термін експліцитно [4, с. 4]. Автори зазначають, що опис Сухаревою кращик соціальних навичок, менш виражених моторних труднощів та більшої емоційної виразності у дівчаток відповідає сучасному розумінню того, як дівчатка використовують стратегії імітації та соціального маскування.

Сухарева також застерігала проти плутанини між шизоїдною психопатією та істерією у дівчаток, надаючи детальне обґрунтування відмінностей між цими станами [5, с. 3]. Вона зазначала, що «шизоїдні» дівчатка не мали реактивної лабільності та навіюваності, властивих людям з істерією, а також виявляли певну «холодність» замість потужної афективності, характерної для істерії [5, с. 3].

Внесок Груні Сухаревої у дитячу психіатрію не обмежується лише описанням аутизму. Її наукова діяльність охоплювала широкий спектр нейропсихіатричних розладів дитячого віку [8; 11].

У 1930 році Сухарева опублікувала монографію «До проблеми структури та динаміки дитячих конституційних психопатій (шизоїдні форми)», яка була повністю перекладена англійською мовою лише у 2022 році [8, с. 7]. У цій роботі вона виділила тріаду ключових біологічних недостатностей при шизоїдній психопатії: психомоторні порушення (незвичайні кутасті рухи, автоматизми), емоційні порушення (погане афективне прив'язування до інших) та відхилення в асоціативній роботі і мисленні (схильність до абстрактного мислення, ригідність мислення) [5, с. 4].

У 1939 році Сухарева опублікувала тритомову збірку «Клінічні лекції з дитячої психіатрії», яка стала фундаментальним підручником для підготовки дитячих психіатрів у Радянському Союзі [8, с. 7]. Ця робота охоплювала широкий спектр дитячих психіатричних розладів та демонструвала глибину клінічного досвіду Сухаревої.

Сухарева також займалася дослідженням того, що сьогодні називають синдромом дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ) [11, с. 7]. Її роботи з вивчення прикордонних станів, олігофренії (інтелектуальних порушень) та психопатій у дітей і підлітків мали велике значення для дефектології (спеціальної педагогіки) [8, с. 6].

Важливим аспектом її наукової методології була етіологічна класифікація інтелектуальних порушень. Слідуючи етіологічному критерію, вона поділила олігофренію на три групи: випадки, зумовлені пошкодженням репродуктивних клітин батьків; випадки, зумовлені шкідливими факторами пренатального періоду; та випадки, зумовлені пошкодженням центральної нервової системи у перинатальному періоді або протягом перших трьох років життя [11, с. 7].

Незважаючи на те, що робота Сухаревої була опублікована німецькою мовою у престижному європейському журналі у 1926 році, вона залишалася практично невідомою за межами Радянського Союзу протягом десятиліть. Цей парадокс потребує детального аналізу.

Найбільш очевидною причиною невизнання робіт Сухаревої стала геополітична ізоляція радянської науки за «залізною завісою» [8, с. 8]. Після Другої світової війни науковий обмін між Радянським Союзом та Заходом був мінімальним. Наукові журнали, опубліковані у СРСР, практично не потрапляли до західних бібліотек, а радянські вчені мали обмежені можливості для участі у міжнародних конференціях.

Дж. Морган (2021) зазначає, що ізоляція радянської науки значно обмежила поширення робіт Сухаревої на Заході [8, с. 8]. Навіть її публікації німецькою мовою 1920-х років, які теоретично були доступними для західних читачів, залишилися поза увагою через початок Другої світової війни та наступну холодну війну.

Сухарева перебувала у «непевному становищі» за радянських часів, будучи засудженою за «антимарксистські погляди» [8, с. 8]. Це значно обмежило її можливості для публікації у міжнародних журналах та участі у міжнародній науковій співпраці. Ідеологічний контроль над наукою у сталінську епоху призводив до того, що багато талановитих учених були змушені працювати в умовах ізоляції та переслідувань.

Більшість робіт Сухаревої були опубліковані російською мовою, що обмежувало їх доступність для міжнародної наукової спільноти. Навіть її німецькі публікації 1920-х років не були перекладені англійською мовою до кінця ХХ століття [7]. Домінування англійської мови у науковому дискурсі після Другої світової війни означало, що роботи, опубліковані іншими мовами, часто залишалися поза увагою.

Початкове використання Сухаревою термінів, пов'язаних із шизофренією («шизоїдна психопатія»), могло ускладнити пряме зіставлення її робіт з пізнішими описами Каннера та Аспергера [2, с. 301]. Хоча Сухарева чітко розмежовувала шизоїдну психопатію та шизофренію, наголошуючи на вродженому характері першої та відсутності прогресуючого погіршення, термінологія могла бути дезорієтуючою для дослідників, які шукали ранні описи аутизму.

Надзвичайно важливим фактором стала відсутність згадок про Сухареву у класичних роботах Лео Каннера (1943) та Ганса Аспергера (1944). Каннер, безумовно, знав про існування Сухаревої, оскільки у 1949 році він процитував одну з її робіт 1932 року про дитячу шизофренію, але не згадав її піонерські публікації 1925–1926 років про аутизм [11, с. 9].

Причини цього залишаються предметом дискусії. Можливо, Каннер не вважав роботу Сухаревої релевантною через термінологічні відмінності. Можливо, він просто не мав доступу до німецької публікації 1926 року через обставини Другої світової війни. Деякі дослідники припускають, що могли бути й інші, менш благородні причини, пов'язані з прагненням до наукового пріоритету [11, с. 9].

Неможливо ігнорувати потенційну роль гендерної упередженості у невизнанні робіт Сухаревої. На початку ХХ століття жінки-вчені часто стикалися з дискримінацією та недооцінкою їхнього внеску. Деякі сучасні дослідники припускають, що якби аналогічну роботу написав чоловік, вона могла б отримати більше визнання [15].

Перелом у визнанні робіт Сухаревої настав у вересні 1996 року, коли британська дитяча психіатрична Сула Вольф опублікувала свій переклад статті Сухаревої 1925 року англійською мовою [7]. Це стало початком підвищення обізнаності про її роботу на Заході [2, с. 301].

У XXI столітті інтерес до спадщини Сухаревої значно зріс. З'явилася низка наукових публікацій, присвячених аналізу її внеску [2; 4; 5; 8; 9; 10; 11]. У 2022 році англійською мовою було опубліковано переклад її монографії 1930 року [8, с. 7], що зробило цю важливу роботу доступною для міжнародної наукової спільноти.

Сьогодні все більше дослідників закликають до офіційного визнання Сухаревої як першовідкривачки аутизму. Позар та Вісконті (2017) у своїй тріб'ют-статті наголошують, що визнання внеску Сухаревої не лише відновить історичну справедливість, але й збагатить наше розуміння історії вивчення аутизму [9, с. 300].

Робота Сухаревої залишається надзвичайно актуальною для сучасної науки та практики з кількох причин:

1. Гендерні аспекти РАС: Спостереження Сухаревої щодо особливостей прояву аутизму у дівчаток відповідають сучасним дослідженням феномену камуфлювання та підкреслюють необхідність розробки гендерно-чутливих діагностичних інструментів [4; 12].

2. Холістичний підхід до діагностики: Метод Сухаревої, який поєднував детальне клінічне спостереження, неврологічне обстеження, аналіз сімейної історії та довготривале спостереження, є моделлю комплексної діагностики, актуальною і сьогодні [10].

3. Нейробіологічні основи аутизму: Гіпотеза Сухаревої про залучення мозочка, базальних гангліїв та лобових часток підтверджується сучасними нейровізуалізаційними дослідженнями [2, с. 300].

4. Сенсорні особливості: Опис сенсорних атипій у роботах Сухаревої випередив їх включення до офіційних діагностичних критеріїв на майже 90 років (сенсорні особливості були включені до DSM лише у 2013 році, у DSM-5) [9, с. 300].

5. Індивідуалізований підхід: Детальні індивідуальні описи кожної дитини у роботах Сухаревої підкреслюють необхідність персоналізованого підходу до розуміння та підтримки осіб з РАС, що відповідає сучасним тенденціям у напрямку прецизійної медицини [11].

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Груня Юхимівна Сухарева заслуговує на визнання як перша дослідниця, яка надала детальний клінічний опис того, що сьогодні називають розладами аутистичного спектру. Її публікація 1925 року випередила класичні роботи Лео Каннера та Ганса Аспергера на 18 років, що є неспростовним історичним фактом.

2. Клінічні описи Сухаревої вражають своєю точністю та відповідністю сучасним діагностичним критеріям РАС згідно з DSM-5. Вона чітко виділила ключові симптоми аутизму, включаючи соціальну ізоляцію, обмежені та стереотипні інтереси, емоційні особливості, моторні труднощі та сенсорні атипії.

3. Сухарева була піонером у вивченні гендерних особливостей аутизму. Її публікація 1927 року про дівчаток з аутистичними рисами містила спостереження, які сьогодні відповідають концепції «камуфлювання» (маскування) аутистичних симптомів у жінок, що є одним з актуальних напрямків сучасних досліджень РАС.

4. Методологічний підхід Сухаревої, який поєднував детальне клінічне спостереження, комплексне обстеження, аналіз сімейної історії та довготривале спостереження у терапевтичному середовищі, залишається моделлю якісної діагностики і сьогодні.

5. Тривале невизнання робіт Сухаревої на Заході було зумовлено комплексом факторів: геополітичною ізоляцією радянської науки, ідеологічними переслідуваннями, мовним бар'єром, термінологічною плутаниною та відсутністю цитування з боку Каннера та Аспергера. Можливо, певну роль відіграла також гендерна упередженість.

6. Процес перевідкриття спадщини Сухаревої, який розпочався у 1996 році з публікації англійського перекладу її роботи Сулою Вольф, набуває обертів у XXI столітті, що свідчить про зростаюче визнання її внеску міжнародною науковою спільнотою.

7. Визнання пріоритету Сухаревої має не лише історико-наукове, а й практичне значення, оскільки її спостереження щодо гендерних відмінностей, сенсорних особливостей та нейробі-

ологічних основ аутизму залишаються актуальними для розвитку диференційованих підходів до діагностики та підтримки осіб з РАС.

1. Необхідним є повний переклад всіх робіт Сухаревої англійською мовою та іншими основними мовами міжнародного наукового дискурсу для забезпечення їх широкої доступності.

2. Потребує детального вивчення методологія клінічної роботи Сухаревої, включаючи особливості організації терапевтичного середовища у її школі-санаторії, що може надати цінні інсайти для сучасної практики.

3. Важливим напрямком є систематичний порівняльний аналіз описів Сухаревої, Каннера та Аспергера з метою виявлення спільного та відмінного у їхніх підходах до розуміння аутизму.

4. Перспективним є поглиблене дослідження спостережень Сухаревої щодо гендерних особливостей аутизму у контексті сучасних досліджень феномену камуфлювання та розробки гендерно-чутливих діагностичних інструментів.

5. Необхідна інтеграція спадщини Сухаревої у навчальні програми з дитячої психіатрії, психології та спеціальної освіти для забезпечення об'єктивного висвітлення історії вивчення аутизму.

6. Доцільним є вивчення ширшого наукового контексту розвитку дитячої психіатрії у Києві та інших центрах України на початку ХХ століття, що дозволить краще зрозуміти умови формування наукових поглядів Сухаревої.

Груня Юхимівна Сухарева – це постать, яка символізує не лише науковий прорив, але й історичну справедливість. Її першовідкриття аутизму є незаперечним історичним фактом, а її спадщина продовжує надихати на глибше розуміння складної природи дитячої психіки. Відновлення належного місця Сухаревої в історії науки є важливим кроком до об'єктивного висвітлення внеску вітчизняних учених у світову психіатричну науку та до розуміння того, що наукові відкриття не знають географічних та ідеологічних кордонів.

Література:

1. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.) / American Psychiatric Association. Arlington : American Psychiatric Publishing, 2013. 947 p.

2. Asperger H. Die „Autistischen Psychopathen» im Kindesalter [Autistic psychopathy in childhood]. Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten. 1944. Bd. 117, H. 1. S. 76–136.

3. Data and statistics on autism spectrum disorder / Centers for Disease Control and Prevention. 2024. URL: <https://www.cdc.gov/autism/data-research/index.html>

4. Dean M., Harwood R., Kasari C. The art of camouflage: Gender differences in the social behaviors of girls and boys with autism spectrum disorder. *Autism*. 2017. Vol. 21, no. 6. P. 678–689. DOI: <https://doi.org/10.1177/1362361316671845>

5. «Putting on My Best Normal»: Social camouflaging in adults with autism spectrum conditions / L. Hull et al. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. 2017. Vol. 47, no. 8. P. 2519–2534. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3166-5>

6. Kanner L. Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child*. 1943. No. 2. P. 217–250.

7. Sex/gender differences and autism: Setting the scene for future research / M. C. Lai et al. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 2015. Vol. 54, no. 1. P. 11–24. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2014.10.003>

8. Manouilenko I., Bejerot S. Sukhareva – Prior to Asperger and Kanner. *Journal of Pediatric Neuroscience*. 2015. Vol. 10, no. 3. P. 300–301. DOI: <https://doi.org/10.4103/1817-1745.174438>.

9. Morgan J. Pioneering, prodigious and perspicacious: Grunya Efimovna Sukhareva's life and contribution to conceptualising autism and schizophrenia. *European Child & Adolescent Psychiatry*. 2021. Vol. 32. P. 1313–1327. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00787-021-01881-4>.

10. Morgan J. Pioneering, prodigious and perspicacious: Grunya Efimovna Sukhareva's life and contribution to conceptualising autism and schizophrenia [Updated analysis]. *European Child & Adolescent Psychiatry*. 2023. Vol. 32. P. 1313–1327. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00787-021-01881-4>.

11. Posar A., Visconti P. Tribute to Grunya Efimovna Sukhareva, the woman who first described infantile autism. *Journal of Pediatric Neuroscience*. 2017. Vol. 12, no. 3. P. 300–301. DOI: https://doi.org/10.4103/jpn.JPN_46_17

12. Posar A., Visconti P. The work of Grunya Efimovna Sukhareva in the field of autism spectrum disorder and beyond: A narrative review. *Journal of Pediatric Neuroscience*. 2025. Vol. 20, no. 1. P. 1–8. DOI: https://doi.org/10.4103/jpn.jpn_123_24.

13. Pozzi C. M., Caixeta C. E. B. Revisiting the history of autism before Kanner and Asperger: A tribute to Grunya Sukhareva. *Arquivos de Neuro-Psiquiatria*. 2024. Vol. 82, no. 8. P. 1–8. DOI: <https://doi.org/10.1055/s-0044-1788586>

14. Ramírez-Marín E. D., Moreno J. O., Márquez-Carbonell A. Female autism: Grunya Sukhareva's pioneering description reinterpreted in light of DSM-5-TR and the concept of camouflaging. *Italian Journal of Psychiatry*. 2024. Vol. 58, no. 1. P. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.36180/2421-4469-2024-17>
15. Wolff S. The first account of the syndrome Asperger described? Translation of a paper entitled «Die schizoiden Psychopathien im Kindesalter» [The schizoid psychopathies in childhood] by Dr. G. E. Ssucharewa. *European Child & Adolescent Psychiatry*. 1996. Vol. 5, no. 3. P. 119–132. DOI: <https://doi.org/10.1007/BF00571671>

References:

1. American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
2. Asperger, H. (1944). Die „Autistischen Psychopathen» im Kindesalter [Autistic psychopathy in childhood]. *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*, 117(1), 76–136.
3. Centers for Disease Control and Prevention. (2024). *Data and statistics on autism spectrum disorder*. <https://www.cdc.gov/autism/data-research/index.html>
4. Dean, M., Harwood, R., & Kasari, C. (2017). The art of camouflage: Gender differences in the social behaviors of girls and boys with autism spectrum disorder. *Autism*, 21(6), 678–689. <https://doi.org/10.1177/1362361316671845>
5. Hull, L., Petrides, K. V., Allison, C., Smith, P., Baron-Cohen, S., Lai, M. C., & Mandy, W. (2017). «Putting on My Best Normal»: Social camouflaging in adults with autism spectrum conditions. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 47(8), 2519–2534. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3166-5>
5. Kanner, L. (1943). Autistic disturbances of affective contact. *Nervous Child*, 2, 217–250.
7. Lai, M. C., Lombardo, M. V., Auyeung, B., Chakrabarti, B., & Baron-Cohen, S. (2015). Sex/gender differences and autism: Setting the scene for future research. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 54(1), 11–24. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2014.10.003>
8. Manouilenko, I., & Bejerot, S. (2015). Sukhareva – Prior to Asperger and Kanner. *Journal of Pediatric Neuroscience*, 10(3), 300–301. <https://doi.org/10.4103/1817-1745.174438>
9. Morgan, J. (2021). Pioneering, prodigious and perspicacious: Grunya Efimovna Sukhareva's life and contribution to conceptualising autism and schizophrenia. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 32, 1313–1327. <https://doi.org/10.1007/s00787-021-01881-4>
10. Morgan, J. (2023). Pioneering, prodigious and perspicacious: Grunya Efimovna Sukhareva's life and contribution to conceptualising autism and schizophrenia [Updated analysis]. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 32, 1313–1327. <https://doi.org/10.1007/s00787-021-01881-4>
11. Posar, A., & Visconti, P. (2017). Tribute to Grunya Efimovna Sukhareva, the woman who first described infantile autism. *Journal of Pediatric Neuroscience*, 12(3), 300–301. https://doi.org/10.4103/jpn.JPN_46_17
12. Posar, A., & Visconti, P. (2025). The work of Grunya Efimovna Sukhareva in the field of autism spectrum disorder and beyond: A narrative review. *Journal of Pediatric Neuroscience*, 20(1), 1–8. https://doi.org/10.4103/jpn.jpn_123_24
13. Pozzi, C. M., & Caixeta, C. E. B. (2024). Revisiting the history of autism before Kanner and Asperger: A tribute to Grunya Sukhareva. *Arquivos de Neuro-Psiquiatria*, 82(8), 1–8. <https://doi.org/10.1055/s-0044-1788586>
14. Ramírez-Marín, E. D., Moreno, J. O., & Márquez-Carbonell, A. (2024). Female autism: Grunya Sukhareva's pioneering description reinterpreted in light of DSM-5-TR and the concept of camouflaging. *Italian Journal of Psychiatry*, 58(1), 1–6. <https://doi.org/10.36180/2421-4469-2024-17>
15. Wolff, S. (1996). The first account of the syndrome Asperger described? Translation of a paper entitled «Die schizoiden Psychopathien im Kindesalter» [The schizoid psychopathies in childhood] by Dr. G. E. Ssucharewa. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 5(3), 119–132. <https://doi.org/10.1007/BF00571671>

Дата першого надходження статті до видання: 27.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 14.05.2026